

plūduriuojančios rubrikėlės“ atlieka panašų vaidmenį. Žinoma, ši informacija gali būti katalogo įrašo pastaboje arba gali būti savaime suprantama, jei įrašas pasirodo „sunkiau įkandamos“ medžiagos sąrašuose, kaip tai daroma Prancūzijoje. Jei įrašas būtų pateikiamas kompiuterine forma, ši informacija būtų dar vertingesnė, ypač jei ją būtų galima identifikuoti koku nors simboliu taip, kad visi leidiniai Brailio raštu ar visi vaizdo įrašai tam tikra tema būtų randami iš karto.

Išvados

Yra rimtų argumentų už tai, kad ir toliau valstybinės bibliografijos būtų spausdinamos popieriuje, net jei jos skelbiamos ir kitokia forma. Medžiagos išdėstymas pagal dalykus tokiaime leidinyje tik didina bibliografijos naudingumą fondų komplektavimo reikmėms, dalykinei paieškai ir tarptautiniams informacijos mainams, nepaisant kalbos barjerų. Bibliotekų lankytojai garsėja netiksliai auroriaus ar antraštės žinojimu. Dažnai knygos antraštė supainiojama su apžvalgos žurnale pavadinimu. Autoriai pasirašo keliais vardais arba keliais to paties vardo variantais, ypač kai rašo komerciniais tikslais. Visų svarbiausia yra tai, kad jei norima aprėpti medžiagą, skelbiamą netradicinėmis formomis, o ypač medžiagą pasauliniame kompiuterių tinkle, kai kurie dalykinio sutvarkymo reikalai tampa itin aktualūs.

Nedelsiant reikėtų aptarti šiuos dalykus:

- Valstybinių bibliografijų turinį. Ar jos turėtų būti atrankinės vien dėl įmanomos pateikti informacijos apimties?
- Standartai neturėtų išlikti monolitiški, o turėtų apimti daugelį suderinamų ir leidžiančių abipusį vertimą sistemų. Standartizavimo prasmė ir kontekstas turėtų pasikeisti - apimti ne vienintelę dalykinimo koncepciją, bet daugelį suderinamų koncepcijų, kurias prireikus būtų galima suvienyti.
- Klasifikacijos ir dalykinių rubrikų terminai turėtų būti skiriami vartotojams ir intuityviai suderinami su paieškos žodynu. Klasifikacija turi didelės galimybes tapti navigacijos ir paieškos tinkle įrankiu.

- Kontroliuojamas žodynas išlieka rimta problema. Nebeįmanoma priskirti kontroliuojamo žodyno terminų visai informacijai. Vienas iš įmanomų sprendimų būtų perkelti sinonimų ir homonimų kontrolę į tarp sisteminių lygi.

1977 m. buvo sąmoningai vengiama rekomenduoti vieną medžiagos išdėstymo valstybinėje bibliografijoje sistemą³. Buvo suprantama, kad Dewey dešimtainė klasifikacija pripažinta didžiojoje pasaulio dalyje, tačiau ne Europoje. Taip pat nebuvo manoma, kad ji tinka pakankamai išsamiai apibūdinti specializuotus leidinius. Antra vertus, Universalioji dešimtainė klasifikacija nelaikyta pakankamai plačiai vartojama specializuotose tarnybose, kad taptų rimta alternatyva. Per praėjusius dvidešimt metų abi klasifikacijos buvo gerokai patobulintos, o Dewey dešimtainės klasifikacijos įdiegimas Prancūzijos nacionalinėje bibliotekoje ir naujojoje Britų bibliotekoje liudija augantį šios sistemos populiarumą, nors ji vis dar lieka nežinoma, pavyzdžiui, daugelyje Rytų Europos šalių. Be to, būtent tos šalys, kurios negali tikėtis, kad iš jų kalbų bus verčiama „Forest Press/OCLC“ (pavyzdžiui, Kroatija ar Rumunija), patiria sunkumų siekdamas palaikyti valstybinės bibliografijos lygį, jau nekalbant apie papildomus sunkumus perimant vartoti nepažįstamą klasifikaciją, kurios, be to, nevartoja visa likusi bibliotekų bendruomenė. Tai rimtai kliudo tarptautiniams įrašų mainams, nes neįveikiamas dalykinimo barjeras. Vienas iš galimų sprendimų būtų suderinti Dewey dešimtainę klasifikaciją ir UDK, kad jos atitiktų viena kitą, tačiau šis klausimas nėra nagrinėjamas konferencijoje ir turėtų būti sprendžiamas tarp pačių institucijų, kurios tobulina šias dvi sistemas.

Atrodo, kad šiai konferencijai bus sunku rekomenduoti vieną sistemą taip, kaip ji galėtų rekomenduoti vienas aprašo iš auroriaus ir antraštės taisyklės arba panašaus į ISBD standarto sukūrimą, nes dalykinimą standartizuoti buvo tuščiai stengiamasi pastaruosius šimtą dvidešimt metų. Vis dėlto tai nereikia, kad šio klausimo reikėtų vengti, ir tektų labai apgailėstauti, jei pasibaigus planuojamai konferencijai nebūtų rekomenduota bent kokia nors dalykinės prieigos forma.

Iš anglų k. vertė E. Macevičius

¹ Anderson, D. UBC: a survey of universal bibliographic control, London, IFLA Office for UBC, 1982, p. 21.

² International Congress on National Bibliographies, organized by

Unesco, in collaboration with IFLA, Paris, 10-15 September 1997. *Final report* (PGI - 77/Conf. 401/Col. 11), Unesco, Paris, 1978, p. 12.

³ Anderson *Op. cit.* p. 21.

Lyginamoji bibliografijos koncepcijų analizė

Osvaldas JANONIS

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra, Saulėtekio al. 9, 2054 Vilnius, el. paštas: janonis@kvb.lt

Naujų informacijos rengimo, apdorojimo, perdavimo formų, būdų ir metodų bei informacinių paslaugų atsiradimas, dokumentinių komunikacijų sistemos plėtotė bibliografijai iškelia vis sudėtingesnių problemų. Ryškėjantis posūkis prie informacijos kvantų, idėjų, faktų, neformalių informacinių komunikacijų naudojant kompiuterinę techniką verčia bibliografijos mokslą peržiūrėti pagrindinius teorinius teiginius, patikslinti mokslo objektą bei dalyką, iš naujo nustatyti tiriamos veiklos srities santykius su kitomis žmogaus veiklos universumo sritimis, peržiūrėti klausimą apie jos funkcijas ir t.t.

Ilgai vyravusią knygotyrinę bibliografijos koncepciją pakeitė dokumentografinė (informacinė dokumentografinė) koncepcija (autorius O. Koršunovas). Tarybų Sąjungoje ji įsigalėjo aštuntojo dešimtmečio viduryje ir beveik du dešimtmečius atliko bibliografijos mokslo paradigmos vaidmenį. O. Koršunovo idėjoms tuo metu pritarė dauguma mokslininkų, pagal jo teorinius teiginius pertvarkyta bibliografijos terminų sistema, apibrėžtos sąvokos žinykiniuose leidiniuose ir terminų standartuose, jo idėjos buvo dėstomos aukštosiose mokyklose. Tačiau laikui bėgant išryškėjo ir kai kurie dokumentografinės koncepcijos trūkumai, nenuoseklumai ir klaidos. Pamažu ji pradeda nebepatenkinti nei mokslo, nei praktikos. Tai skatina naujų bibliografijos koncepcijų atsiradimą. Ypač rezultatyvus buvo paskutinis dvidešimtojo amžiaus dešimtmetis. Rusijos Federacijoje beveik vienu metu iškilo trys naujos bibliografijos koncepcijos: ideodokumentografinė (autorė N. Sliadneva), kognitografinė (V. Fokejevas) ir epistemologinė (L. Astachova).

Šio straipsnio pagrindinis tikslas yra išnagrinėti minėtąsias keturias koncepcijas, palyginti jas ir išsiaiškinti galimybes jų pagrindu parengti vientisą sistemingą bibliografijos teorijos kursą.

Dokumentografinė bibliografijos koncepcija. Šios koncepcijos elementarią ląstelę sudaro sistemos „dokumentas-vartotojas“ prieštaravimai. O. Koršunovo žodžiais tariant, „būtent jis (santykis „dokumentas-vartotojas“ - O.J.) yra tas „pumpuras“, kuriame slypi visa būsima bibliografijos įvairovė, būtent jame reikia ieškoti bibliografijos, kaip visuomeninio reiškinio, būtinumą o b j e k t y v i ū p r i e l a i d ū“¹.

Tiesa, N. Sliadneva suabejoja O. Koršunovo teiginiu, kad dokumentinių komunikacijų sistema yra ta metasisistema, į kurią tiesiogiai įeina bibliografija, kad ji yra bibliografijos istorinio ir teorinio atgaminimo žiniuose išėjimo punktas². Ji teisingai pastebi, kad O. Koršunovas apsiribojo formule „dokumentas-vartotojas“. Ji atkreipė dėmesį, kad šią formulę būtina papildyti elementu „I“ - dokumentiškai nefiksuota, laisva informacija, cirkuliuojančia žmogaus sąmonėje ir sociume. Ir L. Astachovos nuomone, atitikimo tarp dokumento ir vartotojo sąvoka pervertinta aiškinant bibliografinės informacijos ir bibliografijos apskritai esmę³. Bibliografinių žinių egzistavimo būdas yra ne tik sistema „dokumentas-vartotojas“, bet ir „autorius-informacija“, „autorius-vartotojas“, „informacija-vartotojas“, „leidėjas-dokumentas“ ir t.t.⁴. Oponentė mano, kad skelbdama, jog bibliografinės veiklos esmė yra atitikimų sistemoje „dokumentas-vartotojas“ realizavimas, dokumentografinė koncepcija iš esmės grindžia ne bendrąją bibliografijos teoriją, o bibliografinių žinių funkcionavimo, tiksliau - bibliografinio vartojimo teoriją⁵. Panašių priekaištų pareiškė ir V. Fokejevas. Jis teigė, kad bibliografija jos metasisimos elementų sąveikos kontekste praktiškai nebuvo tiriama. Čia jis turėjo omenyje pagrindinius sąveikos elementus „teksto autorius“ (subjektas) ir „bibliografinės informacijos vartotojas“ (skaitytojas, klausytojas, žiūrovas ir t.t.)⁶.

Bibliografijos visuotinė esmė dokumentografinėje koncepcijoje apibūdina sąvoka „bibliografinė (organizuota antrinė dokumentinė) informacija“. Ši kategorija suvaidino labai svarbų vaidmenį formuojant ir toliau plėtojant bibliografijos teorijos pradmenis. O. Koršunovas rašė: „Realaus bibliografinio proceso teorinis „atgaminimas“ yra nuoseklus „antrinės dokumentinės informacijos“ sąvokos sukonkretinimas („kondensavimas“) - ne tik bibliografijos teorinio pažinimo pradžia, bet ir rezultatas. Savo pirmine kokybe ši nesuskaidyta abstrakti bendroji sąvoka yra ir sąvokų sistema, teoriškai atspindinti esmingiausias (dėsningas) bibliografijos, kaip vientiso visuomeninio reiškinio, puses“⁷. Be šios kategorijos, koncepcijos branduolį sudaro abstrakcijos „bibliografijos vidinė esminė rūšinė struktūra“, „bibliografinės informacijos pagrindinės visuomeninės funkcijos“, „bibliografijos visuomeninis poreikis“ ir kitos glaudžiai tarpusavyje susijusios sąvokos.

Jos sudaro koncepcijos pamatą, išreiškia bibliografijos teorijos pradmenų turinį.

Ypač didelį rezonansą sukėlė bibliografinės informacijos pagrindinių visuomeninių funkcijų (paieškos, komunikacinės ir vertinamosios) triada. V. Fokejevas teigia, kad „formalių atitikimų neatitinka „paieškos“ funkcija, nes paieška vykdoma ne tik pagal formalius, bet ir pagal turinio požymius, o iš turinio atitikimų visiškai neišplaukia pranešimo funkcija, nes pranešimas vykdomas ir pagal formaliuosius kriterijus“⁸. Oponentas mano, kad O. Koršunovui, kaip ir apskritai šiuolaikiniam Rusijos bibliografijos mokslui, yra būdingas komunikacinės funkcijos absoliutinimas pažintinės sąskaita⁹. Tačiau G. Švecova-Vodka suabejojo, ar pakankamai pagrįstai V. Fokejevas kritikuoja dokumentografinę koncepciją. Ji teigia, kad ir paieškos, ir komunikacinę funkcijas bibliografinė informacija tikrai turi¹⁰. Kaip pavyzdžius ji pateikia bibliografinę atranką pagal formalius ar turinio požymius, bibliografinių įrašų grupavimą ir jų išdėstymą paskutinėse padalose, pagalbinės rodyklės dokumentų sudėčiai pagal formalius požymius arba dokumentų turiniui atskleisti¹¹. G. Švecova-Vodka mano, kad neįtikinami V. Fokejevo prieštaravimai ir prieš vertinamąją funkciją¹² kaip vertingumo santykių tarp dokumento ir vartotojo nustatymą. Vertingumo (kokybinių) santykių nustatymas tarp dokumentų ir vartotojų yra tuo pačiu metu ir kiekybinių atitikimų nustatymas, t.y. kiekybinio informacijos barjero pašalinimas. Šiuo atveju kiekybinis atitikimas realizuojamas nustatant kokybinius atitikimus tarp dokumento ir vartotojo. Oponentė rašo, kad kiekybinės ir kokybinės bibliografinių žinių struktūrų kaip ypatingų bibliografijos rūšių priešstata yra nepagrįsta.

N. Sliadneva kaltina dokumentografinę koncepciją ir dėl to, kad joje nėra vietos afininei bibliografinėi informacijai, dokumento bibliografiniam ženklinimui¹³. Jos nuomone, be afininės bibliografinės informacijos pripažinimo funkcijų triada tampa nespecifine, ja galima apibūdinti bet kurią žmogaus veiklos rūšį, susijusią su dokumentais: bibliotekinę, archyvų, knygų prekybos, reklaminę ir t.t.¹⁴

O. Koršunovas surado objektų, procesų ir reiškinių atpažinimo principą. Jis teigia, kad „visais atvejais ir tose ribose, kuriose kalbama apie tam tikru būdu organizuotų žinių apie dokumentus (bet ne pačių dokumentų) kūrimą, jų pateikimą vartotojams ir naudojimą paieškos, pranešimo ir rekomendavimo tikslais, susiduriame su bibliografinės prigimties reiškiniais“¹⁵. Mokslinėje literatūroje šis principas ilgą laiką buvo vertinamas teigiamai. Be abejo, jis suvaidino didelį metodologinį vaidmenį. Galima teigti, kad šis principas padėjo visam bibliografijos mokslui tapti vientisesne mokslinių žinių sistema, patikslinti santykius su gretimais mokslais. Tiesa, dabar kai kurie mokslininkai (pavyzdžiui, N. Sliadneva) abejoja bibliografinės informacijos, kaip bibliografinių reiškinių atpažinimo, kriterijaus idėja¹⁶.

Svarbiausią kiekvienos teorijos elementą sudaro dėsniai - esminis, pastovus, būtinas ir pasikartojantis tikrovės reiškinį ryšys. O. Koršunovas suformulavo bibliografinės informacijos dvigubo atitikimo (optimalaus atitikimų sistemoje „dokumentas-vartotojas“ realizavimo) dėsni. V. Fokejevas apgailėstavo, kad dėsnis faktiškai tik paskelbtas, bet iki šiol nėra priimtinas jo formuluotės ir matematinės išraiškos¹⁷.

Didelis O. Koršunovo nuopelnas - nustatyti dėsningumai, atskleidžiantys bibliografijos istorinės raidos procesų nuoseklumą („paieškos ir komunikacinės funkcijų realizavimas genetiškai vyksta prieš vertinamosios funkcijos realizavimą“)¹⁸. Šis ir kiti dėsningumai įgalina teigti, kad su jais susiję bibliografiniai reiškiniai plėtojasi pagal dėsnius.

Dokumentografinėje koncepcijoje pereinama nuo vieno lygmens objektų (esminio bendrojo - bibliografinės informacijos pagrindinių visuomeninių funkcijų struktūros) prie kito (empirinio konkretaus - atskirų bibliografinių objektų lygmens). Gauti teoriniai modeliai yra hierarchiškai susiję ir sudaro gana darnų koncepcijos karkasą. Imponuoja teiginių išvestinumas - jie plėtojami nuosekliai sprendžiant tam tikrus teorinius uždavinius.

Aptariamoji koncepcija ilgą laiką buvo vienintelė, pakankamai sistemingai ir gana vientisai atspindėjusi bibliografiją kaip sudėtingą visuomeninį reiškinį. Tiesa, autoriaus pateiktas bibliografijos apibrėžimas (bibliografija yra veiklos sričių sistema, garantuojanti bibliografinės informacijos funkcionavimą visuomenėje) sulaukė kritikos. N. Sliadneva mano, kad bibliografijos apibrėžimai remiantis bibliografinės informacijos ar bibliografinės veiklos sąvokomis yra tautologiniai ir neatskleidžia jos esmės¹⁹. Oponentė griežtai pasisako prieš tai, kad bibliografinė veikla būtų laikoma bibliografijos komponentu ir kad pridėjus prie jos bibliografinę informaciją, subjektą, objektą ir pan. gautas darinys būtų įvardintas kaip visuma (bibliografija)²⁰. Ji teigia, kad „bibliografija - tai veikla žmogaus veiklos universumo sistemoje“²¹. N. Sliadneva pagrįstai tvirtina, kad „bandymai visą bibliografijos, kaip žmogaus veiklos srities, fenomeną suvesti tik į jos procesinę arba rezultatinę dalį - paplitusi žmogiškojo pažinimo klaida“²². Oponentė kategoriškai nesutinka su bibliografinės informacijos antriniu pobūdžiu, teigdama, kad dichotomija „pirminis-antrinis“ yra klaidinga, dirbtinė, nekorrektiška, neeuristinė ir nieko neleidžia paaiškinti“²³.

O. Koršunovas stengėsi atsižvelgti į duomenis, apibūdinančius bibliografiją įvairiais požūriais - struktūriniu morfologiniu (bibliografijos sandara ir sudėtis), funkcinio, sisteminiu, genetiniu. Abstrakcijomis ir apibendrinimais jam pavyko kompaktiškai atspindėti šią tikrovės sritį. Dokumentografinės koncepcijos vientisumą garantavo daugelio metodologinių priemonių sintezė ir integravimas. Bendra metodologinė autoriaus nuostata buvo požūris ir bibliografiją kaip į sudėtingą, diferencijuotą, konkrečiai istoriškai sąlygotą, vientisą, pastovios vidinės

struktūros visuomeninį reiškinį, dėsningai funkcionuojantį ir besivystantį. Kuriant teorinį bibliografijos modelį, svarbus metodologinis vaidmuo teko abstrahavimo, idealizavimo ir kitiems teoriniams metodams bei filosofinėms pažinimo priemonėms ir formoms. Autorius sumaniai pritaikė abstraktybės kilimo prie konkretybės metodą ir taip nustatė specifinius struktūrinius bibliografijos lygmenis. Loginę koncepcijos pamatą sudaro loginės kategorijos, taisyklės ir dėsniai. Kadangi jos objektas sisteminis, adekvačiausia jo atkūrimo priemone tapo sisteminis požūris. Visomis minėtomis pažinimo priemonėmis mokslinių žinių sistemoje bibliografija buvo atkurta kaip tam tikra vientisa visuma. Vaisingas buvo ir genetinis požūris. Pavyzdžiui, pagrindinių bibliografinės informacijos visuomeninių funkcijų genetinė struktūra padėjo paaiškinti bendrosios bibliografijos santykių su specialiąja pobūdį.

Koncepcijos kūrėjas turėjo atsisakyti kai kurių mokslinio mąstymo standartų ir stereotipų. Išryškėjo jo novatoriškumas, kūrybinis požūris, puiki vaizduotė. Koncepcijoje glūdėjo plačios aiškinimo galimybės. Ji paryškino daugelį bibliografijos savybių, bibliografinės sistemos komponentų ryšius, leido aptikti slypinčias bibliografinių reiškinų puses. Du dešimtmečius dokumentografinę bibliografijos koncepcija turėjo svarbią metodologinę reikšmę. Ji tapo bibliografinės tikrovės pažinimo priemone. Kokių didelių galimybių teikė O. Koršunovo koncepcija, parodė pastarųjų dešimtmečių mokslinio darbo praktika. Idėjų iš jos sėmėsi ir naujų bibliografijos koncepcijų autoriai. Koncepcija tiesiogiai ar netiesiogiai atskleidė strategines problemas, buvo naujų problemų šaltinis. Pradėjusi naujas bibliografijos tyrimo raidą, bibliografijos disciplinų, ypač bendrosios bibliografijos, dėstymo kokybę. Kai kurių teiginių gyvybingumą liudija tai, kad jie buvo produktyviai pritaikyti bibliotekininkystės ir gretimuose moksluose. Veikiamas O. Koršunovo idėjų, bibliografijos mokslas pastebimai pasikeitė mąstymo stiliumi.

Skaitytojas gali nusistebėti tokiu geru dokumentografinės koncepcijos vertinimu, kai jai pasipylė įvairių autorių įvairūs kaltinimai. Tačiau taip elgtis verčia mokslinis objektyvumas. Kiekvienas fundamentinis požūris ir bibliografiją ir jo autorius neapsaugotas nuo galimų klaidų. Nusistebėjimą kelia kai kurių naujų koncepcijų kūrėjai, kurie kaltina O. Koršunovą, kad jis nepakankamai išnagrinėjo ar visai nelietė jiems rūpimo klausimo. Štai N. Sliadneva aptariamąją koncepciją apkaltina fenomenologiniu požūriu ir bibliografiją, kuris remiasi bibliografinių reiškinų akivaizdumu, fiksuotumu, stebimumu ir aprašomumu. Šis požūris produktyvus ir būtinas kiekvieno mokslo ankstyviesiems etapams. Bet fenomenų akivaizdumas ir stebimumas, anot oponentės, ne visose sferose yra prasiskverbimo į jų esmę garantas²⁴. Ji teigia, kad bibliografijos genezės ankstyvasis laikotarpis siekia laikus,

kai dar nebuvo rašto, dokumentinės kultūros. Ji kritikuoja dokumentografinę koncepciją pirmiausia dėl to, kad joje ignoruoti ideografinės informacijos rūšis ir nedokumentiniai informacijos objektai²⁵. Be abejo, tokių klausimų sprendimas neįėjo į O. Koršunovo uždavinius ir tokie priekaištai nėra pagrįsti. Kiekvieno tyrimo autorius sąmoningai apriboja savo tyrimo lauką, o kiekvienas sąžiningas oponentas turi vertinti tik tai, ką padarė, o ne ko nepadarė mokslininkas. Tai šventa autoriaus teisė ir oponento pareiga.

Dokumentografinės koncepcijos silpnybė glūdi tame, kad ji nebuvo operatyviai tobulinama. Jos autorius laiku neperžiūrėjo ir nepatiksino kai kurių teiginių, nors tokią galimybę ir turėjo.

*Ideodokumentografinė bibliografijos koncepcija*²⁶. Jos autorė N. Sliadneva pagrįstai teigia, kad šiuolaikinė bibliografijos teorija nepakankamai nuosekliai ir ryžtingai sprendžia bibliografijos metasisistemas klausimą. Jos monografija liudija, kad bibliografiją galima nagrinėti įvairiais lygmenimis, negu tai iki šiol buvo daroma: informologiniu (bibliografijos substrato prigimties aspektu), sisteminiu veiklos (bibliografijos buvimo maksimaliai plačios sferos aspektu), psichofiziologiniu (žmogaus sąmonės kanalų pralaidumo galimybių, atminties apimties ir komunikacijų ribotumo aspektu).

N. Sliadneva bibliografiją traktuoja kaip informacijos procesų, vykstančių individualioje žmogaus sąmonėje ir socialinėje aplinkoje, fenomeną. Jis neapriojamas vien tik dokumentinėmis komunikacijomis, o liečia giluminius sąmonės (mąstymo, kalbos, žinių suvokimo ir transliacijos) kodus. Į bibliografiją žiūrima kaip į fenomeną, kuris yra proporcingas žmogaus antropometriams parametrms ir gali suvaidinti svarbų vaidmenį informacijos terpėje.

V. Fokejevas teigia, kad N. Sliadneva, bibliografijos atsiradimo priežastimi laikydama antropologinius faktorius, būtinybę įveikti senovės visuomenės biosocialinius informacinių procesų prieštaravimus, dėmesį koncentruoja tik vieną informacijos barjerą. Jis perspėja dėl per didelio susižavėjimo biologiniais antropologiniais faktoriais. Oponentas pažymi, kad pasiekusios tam tikrą raidos stadiją žinios ima vystytis pagal savo dėsnius²⁷. Beje, šito N. Sliadneva ir neneigia.

Naudodamasi bendruoju moksliniu veiklos požūriu koncepcijos autorė interpretuoja bibliografijos objektus keliais lygmenimis: žmogaus veiklos universumo, kaip bibliografijos plačiausios metasisistemas; bibliografijos, kaip specifinės veiklos srities žmogaus veiklos universumo sistemoje; bibliografijos vidinės veiklos struktūros. Ši mokslinio pažinimo priemonė leido padaryti gilią mokslinę išvadą, kad bibliografija yra specifinė infrastruktūrinė metodinė sritis. Jos galutinis rezultatas yra bibliografinio metodo taikymas. Šis teiginys naująją koncepciją iš esmės skiria nuo dokumentografinės koncepcijos, kuri tokiu rezultatu pripažįsta bibliografinę informaciją.

Naujosios koncepcijos specifiką pirmiausia sudaro tai,

kad bibliografijos plačiausia konkrečia veiklos metasistema laikomas žmogaus veiklos universumas. Ši sąvoka reiškia visą praeityje egzistavusių, dabar egzistuojančių ir prognozuojamų žmogaus veiklos rūšių (sričių) visumą. Ją sudaro ne tik mokslai, bet ir visos kitos veiklos sritys. Žmogaus veiklos universumo diferenciacijos dėsningumas, jos įvairių rūšių kiekybinį augimą kiekvienu istorijos laikotarpiu lemia materialinės, socialinės, antropometrinės ir informacinės prielaidos. Pastarosios turi metodologinės svarbos bibliografijos teorijai ir praktikai. N. Sliadneva remiasi postulatu, kad žmogaus veiklos universumas ir yra metasistema, kuri sukuria informaciją (taip pat ir bibliografinę) ir grįžtamojo ryšio būdu ją naudoja.

Viena iš esminių bibliografijos teorinių problemų yra bibliografinio atspindėjimo objekto klausimas. Kaip žinoma, požiūrių į jį evoliucija glaudžiai susijusi su naujų informacijos fiksavimo ir tiražavimo priemonių atsiradimu. Bibliografijos objektu buvo laikomi raštijos kūriniai, knyga, spaudiniai, dokumentas. Bibliografijos mokslas iš esmės nuėjo bibliografuojamų ir nebibliografuojamų objektų sąrašų sudarymo keliu. N. Sliadneva pagrįstai susimąsto, kas, kur ir kada įrodė, kad tik dokumentai (fiksotos informacijos laikmenos) yra istoriškai pradinis ir visiems laikams duotas bibliografinio atspindėjimo objektas. Taip pat nebuvo įrodyta, kad laike ir erdvėje nėra kitų informacijos objektų, kurių turinys ir sudėtis nežinomi ir kuriems taip pat būtinas bibliografijos tarpininkavimas.

Ideodokumentografinė bibliografijos koncepcija teigia, kad bibliografinio atspindėjimo objektą sudaro: prasmė (faktas), tekstas (fragmentas ir kūrinys), dokumentas. Vadinasi, bibliografijos atsiradimas sietinas ne su raštijos, dokumento atsiradimu, o su tais laikais, kai žmonija operavo vien tik nefiksuoju informacijos fragmentais: tekstais mitų, poezijos kūriniais, legendų, kurie buvo išmokstami atmintinai, saugomi atmintyje ir perduodami žodžiu. Šioje ikidokumentinėje epochoje taip pat egzistavo informacijos barjerai, biosocialiniai prieštaravimai. Autorė mini prieštaravimus tarp neribotos žmogaus socialinės praktikos, jai būtinų žinių ir ribotų individualios sąmonės antropometrinių parametrų, žmogaus gebėjimo sukurti, suvokti, perdurti, įsiminti, perprasti ir pan. tam tikras informacijos apimtis. Kai informacijos objektų apimtis ir įvairovė pasidarė neproporcingi individualios sąmonės parametrų, atsirado poreikis „taupyti“ intelektualinius resursus, atmintį, operatyvų mąstymą ir komunikacines pastangas. Šis poreikis skatino kurti įvairius ideografijos būdus ir metodus. Ideografija N. Sliadneva vadina informacijos (žinių) kvantų ženklinimo tam tikromis ideogramomis, jų prasmių ir turinio koncentravimo, operavimo šiomis ideogramomis vietoj originalų būdus. Užuo mintimis ar žodžiais atgaminus visas žinias kiekvieną kartą į jas besikreipiant, ideogramos leido apsiriboti trumpomis formulotėmis. Ideografijos sferoje susiformavo pagrindiniai informacijos objektuose išskiriami požymiai (autorius, turinys, pavadinimas, šaltinis ir t.t.).

Raštijos ir dokumentinių komunikacijų atsiradimas ir plėtotė stabilia vieta informacinių komunikacijų sistemoje leido užimti tekstui. Žinios apie tekstus, jų autorius tapo svarbiu kultūros elementu. Tai sudarė pagrindą bibliografijos dokumentografiniam pamatui. Infokvantų ideografinio modeliavimo principus palaipsniui perėmė dokumentografinis modeliavimas. Taigi koncepcijos autorė ideografiją ir dokumentografiją traktuoja kaip susijusius, nors istoriškai ir skirtingu laiku atsiradusius bibliografijos komponentus. Jie informaciniuose procesuose atlieka bendrą uždavinį - yra tarpininkai tarp žmogaus ir informacijos objektų. Juos taip pat jungia vieninga bibliografijos kalba, vieningi šių objektų ženklinimo ir koncentravimo būdai.

Svarbų vaidmenį naujojoje bibliografijos koncepcijoje vaidina informacijos objekto suverenumo sąvoka. Ji reiškia jo unikalumą, individualų kokybinį apibrėžtumą, jo skirtumą nuo kitų. Juo turtingiau reiškiasi objekto suverenumas, tuo sudėtingiau jį išreikšti žiniose apie šį objektą, tuo daugiau parametrų būtina panaudoti tokį objektą aprašant. Suverenumu gali pasižymėti įvairūs informacijos objektai: prasmės, tekstai, dokumentai, autoriai (pastarieji du visais atvejais). Suverenios prasmės žymimos, individualizuojamos vartojant ideogramas. Autorė įsitikinusi, kad informacijos objektų suverenumas vienu metu buvo jų bibliografavimo priežastis ir būtina sąlyga. Suverenios prasmės ir tekstai perkrauna informacijos kanalus ir atminties apimtį. Todėl reikalingas jų ideografinis koncentravimas ir modeliavimas, jų pakeitimas ideogramomis. Taigi ideodokumentografinėje bibliografijos koncepcijoje teigiama, kad bibliografija padeda operuoti ne tik dokumentais, bet ir kitais suvereniais informacijos objektais, padeda išreikšti ir išsaugoti jų suverenumą. Ypatingas vaidmuo joje skiriamas autoriui - informacijos subjektui (kūrėjui). Jis laikomas specifiniu informacijos objektu ir kitų informacijos objektų (prasmių, tekstų, dokumentų) suverenumo požymiu, aspektu.

Koncepcijos autorė nagrinėja du pagrindinius ideografinių modelių tipus: autorinius, kurie ženkliną esamas žinias, ir vartojamuosius, kurie išreiškia informacijos poreikį ir yra informacijos paieškos pagal prognozuojamus parametrus priemonė. Informacinių komunikacijų procesuose abu ideogramų tipai sąveikauja, suartėja pagal savo požymius. Tai garantuoja tarpasmeninės komunikacijos sėkmę.

Raštijos ir dokumentų išradimas lėmė tai, kad bibliografija įgijo dar du dalyvius, informacijos procesų subjektus - leidėją (spaustuvininką, redaktorių, perrašinėtoją, apipavidalintoją) ir informacijos tarpininką (bibliotekininką, bibliografą, archyvarą, muziejaus, informacijos tarnybos darbuotoją). Monografijoje minimos įvairios ideodokumentografijos (autorius ir jų kūrinių paminėjimai kitų autorių tekstuose, kūrinių perpasakojimai, autorių gyvenimo aprašymai su jų kūrinių išvardijimu, citatos, vertimai su komentarais ir papildymais, informatyvos senųjų rankraščių ir knygų antraštės, istoriografijos elementai

mokslo veikaluose) ir dokumentografijos (bibliotekų katalogai ir inventoriaus aprašai, perrašymo kontorų, spaustuvių ir leidyklų produkcijos rejestrų, knygų mugių katalogai ir t.t.) formas.

Kiekvienas metasistemos elementų santykis (autorius-informacija, autorius-vartotojas, dokumentas-vartotojas, leidėjas-vartotojas, leidėjas-dokumentas ir t.t.) turi savitą bibliografijos reiškinių, bibliografinės informacijos formų ir žanrų, bibliografinės veiklos rūšių spektrą.

Koncepcijos autorė bibliografavimo procesą laiko tarpdisciplininiu daugelio lygmenų procesu. Ji jį traktuoja kaip naujų žinių (prasmių, tekstų, dokumentų) sukūrimo ir jų funkcionavimo procesų sociume bibliografinę „palydą“. Pradinis bibliografijos kūrimo punktas ir pirmasis bibliografinės veiklos lygmuo yra tam tikros informacijos (teksto, kūrinio) autoriaus intelektualinis darbas. N. Sliadneva teigia, kad ideografinė prognostinė bibliografinė informacija yra būsimų žinių informacinis modelis, jų sumanymas. Ši formulė vėliau praturtinama, išrutuliojama ir iš jos kyla tokie bibliografiniai elementai kaip teksto ir dokumento antraštė, anotacija ir pan.

Kitas bibliografavimo lygmuo organiškai susiliejęs su naujų žinių turinio plėtojimu ir jo išraiška tam tikra ženklų sistema. Teksto autorius į kūrinių įtraukia nuorodas, citatas, kitų autorių tekstų paminėjimus, perpasakojimus ir vertinimus. Taip formuojasi latentinė bibliografinė informacija. Ji jungia ne dokumentą su vartotoju, o naujas žinias su ankstesnėmis (kitų autorių idėjomis, tekstais, publikacijomis). Latentinės bibliografinės informacijos formos yra: paminėjimai tekste, nuorodos į kitų autorių koncepcijas, kūrinius, citatos, cituojamos, minimos, naudotos ar rekomenduojamos literatūros sąrašai ir pan. Taigi latentinis bibliografavimas traktuojamas kaip operavimo informacijos objektais metodas, būtinas gaunant naujas žinias. Jo produktas (latentinė bibliografinė informacija) yra naujos žinios, pateiktos bibliografiškai koduota forma.

Trečiasis bibliografinės informacijos kūrimo (bibliografavimo) lygmuo vienu metu priklauso dviem metasistemos fragmentams: autorius-informacija-dokumentas ir informacija-dokumentas. Pagrindinius procesus čia atlieka teksto autorius. Jis formuluoja ir patikslina afininės bibliografinės informacijos elementus: formuluoja antraštę, kūrinio žanrą, tikslinę ir adresatinę paskirtį, parengia teksto struktūrą, skyrių ir poskyrių pavadinimus, komentarus ir pastabas, pratarinę, santrauką, pagalbines rodykles ir pan. Leidėjas papildo autorinę šios informacijos rūšies dalį daugiausia ideografinio pobūdžio žiniomis: leidimo ir skelbimo, kiekybiniais duomenimis, leidyklos anotacija, klasifikacijos indeksais ir t.t. Afininė bibliografinė veikla, skirtingai nuo latentinės, realizuojama informacijos ir dokumento gamybos procesų sandūroje. Afininė bibliografinė informacija yra neatskiriamas suverenios informacijos objekto atributas, jo bibliografinis vardas, bibliografinis žymuo.

Ketvirtąjį bibliografinės veiklos lygmenį N. Sliadneva įvardija kaip poleidybinę bibliografiją. Čia omenyje turima bibliografinė veikla išleidus dokumentą. Ji pasireiškia metasistemos fragmente informatorius-informacija-dokumentas-vartotojas. Iki šiol paprastai visa bibliografinių reiškinių apimtis buvo tapatinama būtent su šia bibliografijos sritimi. Ji labiausiai koncentruota ir įforminta organizaciniu požiūriu knygų leidyboje, bibliotekose, informacijos centruose.

Kiekvieno aptariamojo bibliografinės veiklos lygmens produktas yra savarankiška bibliografinės informacijos rūšis ir tuo pačiu metu kitų jos rūšių kūrimo pamatas.

N. Sliadneva teigia, kad „bibliografinių žinių“ ir „bibliografinės informacijos“ terminai reiškia vieną ir tą patį fenomeną, tik skirtingais požiūriais: kognityviniu (žinios) ir informaciniu, komunikaciniu (informacija).

Daug dėmesio savo koncepcijoje N. Sliadneva skiria bibliografijos esmei, jos substancinėms savybėms ir funkcijoms žmogaus veiklos universumo sistemoje. Ji pagrįstai teigia, kad iliuzija, jog bibliografinė informacija yra išeities taškas, O. Koršunovui kilo dėl to, kad paties bibliografinės veiklos akto jis netyrinėjo, jį priėmė kaip duotybę (esamybę). O bandymas visą bibliografijos, kaip veiklos srities, fenomeną sutapatinti su viena - procesine ar rezultatyviaja - dalimi yra mokslinio pažinimo klaida. Bibliografijos esmę autorė įžvelgia tame, kokią vietą užima ir kokį vaidmenį atlieka bibliografija metasistemoje, t.y. žmogaus veiklos universume. Bibliografijos definicijos problema susijusi su suradimu tokios sąvokos, kuri išreikštų jos, kaip veiklos, prigimties savitumą. N. Sliadnevės nuomone, tai metodo sąvoka. Žvilgsnis į mokslininkų darbus leidžia lengvai įsitikinti, kad kai kurie iš jų bibliografiją būtent taip ir traktavo. Pavyzdžiui, rekomendacinė bibliografija buvo laikoma vadovavimo skaitymui metodu. Net O. Koršunovas bibliografiją vadina informacinių santykių reguliavimo sistemoje „dokumentas-vartotojas“ būdu. V. Lyrovas bibliografiją vadino mokslinio pažinimo įrankiu. Koncepcijos autorė teigia, kad M. Vochryševos parengta bibliografinio metodo, kaip bendrojo ir specialiojo mokslinio metodo, koncepcija vertintina kaip principinis žingsnis bibliografijos teorijos raidoje. N. Sliadneva šį metodą įvardija kaip universalų mokslinį praktinį operavimo suvereniais informacijos objektais metodą. Jis žmonijai būtinas operuojant prasmėmis, tekstais, dokumentais, jų autoriais. Bibliografinis metodas yra universalus todėl, kad jis naudojamas visur, kur žmogus operuoja informacija ir jos dokumentinėmis fiksacijomis. Bibliografiniu metodu moksle naudojama tada, kai mokslininkas priverstas cituoti, minėti kitų autorių darbus, koncepcijas, idėjas ir t.t. Taigi, N. Sliadnevės teigimu, bibliografija moksle yra taikoma kaip bendrasis mokslinis ir specialusis metodas, kasdieniniame gyvenime - kaip ir bet kuris kitos žmogaus kasdieninės praktikos, gyvybinės veiklos metodas, būdas, praktinėje veikloje - kaip praktinis metodas. Autorė

simpatizuoja L. Syčevos metodinių mokslų koncepcijai. Joje matematika, statistika, kartografija, logika ir kt. priskiriami šiai mokslų grupei. Jų dalykas yra ne gamtos ar dirbtiniai objektai, o operavimo jais metodai, vienos ar kitos žmogaus veiklos metodai. N. Sliadnevės teigimu, metodiniams mokslams priklauso ir bibliografijos mokslas. Tai žmogaus veiklos universumo metodinė sritis, kurios pagrindą sudaro bibliografinis metodas. Vadinasi, ideodokumentografinėje koncepcijoje bibliografijos specifika apibūdinama traktuojant ją ne kaip produkcinę, o kaip metodinę sritį. Žmogaus veiklos universumo sritims bibliografija pateikia operavimo suvereniais informacijos objektais metodą ir priemones. Be abejo, tokia jos traktuotė gerokai keičia tradicines pažiūras į bibliografiją, jos funkcionavimo dėsningumus, formas, bibliografinių reiškinių ribas ir rezultatus. Toks požiūris ateityje leis išspręsti daug ginčytinų bibliografijos klausimų.

Iš esmės pritarėdamas N. Sliadnevės minčiai apie bibliografiją kaip metodą, V. Fokejevas teigia, kad autorė absoliutina metodinį požiūrį. Jis nepritaria teiginiui, esą bibliografija - ne produkcinė sritis: „bibliografinės žinios yra toks pat produktas kaip ir bet kurios kitos - matematinės, sociologinės, statistinės ir t.t. žinios...“²⁸

V. Fokejevas rašo: „metodika atsako į klausimą, kaip daryti vieną ar kitą darbą. Tai sistema objektyvių teisingų žinių apie tai, kaip reikia veikti ir ko nereikia daryti, kad greičiau ir lengviau pasiektume tikslą, tai receptų, būdų, kelių, garantuojančių žmogui teigiamus rezultatus, atitinkančius įdėtą pastangas, rinkinys (visuma). Akivaizdu, kad toli gražu ne bet kurios bibliografinės žinios tenkina tokius reikalavimus“²⁹.

Taigi koncepcijoje bibliografijos mokslo objektu laikomas žmogaus veiklos universumas, o jo dalykas yra bibliografinis metodas ir jo vaidmuo bei vieta tame universume.

Koncepcijoje daug dėmesio skiriama bibliografijos substancinėms savybėms. N. Sliadnevės nuomone, bibliografijos substratas yra sudėtingai struktūrizuotos metodinės (bibliografinės) žinios, sudarančios bibliografinio metodo pagrindą ir organiškai įeinančios į jo nebibliografinio rezultato sudėtį. Autorė patikslina ir pagilina žinias apie modeliavimą ir koncentravimą kaip bibliografijos substancines savybes.

Modelinis požiūris į bibliografiją pradėtas taikyti septintuoju-aštuntuoju dešimtmečiais. N. Sliadneva įsitikinusi, kad operacijos su modeliais (matematinės, loginės, lyginamosios, statistinės ir pan.) yra bibliografinio modeliavimo procedūros. O išvados, kurioms gauti tenka naudotis tos mokslo ar praktikos sferos, kuriai buvo sukurtas modelis, yra tiesioginis bibliografinio modeliavimo rezultatas. Bibliografijos mokslas privalo tirti ne tik bibliografinių modelių prigimtį, sudarymo metodiką, bet ir jų interpretacijos galimybes, jų ryšį su gautomis žiniomis. Koncentravimas laikomas savotišku pradiniu modeliavimo

etapu ir būdu. Jo rezultatas - modelis, tačiau modeliavimo aktas nesibaigia bibliogramos (bibliografinio modelio) sukūrimu. Modeliavimas tęsiamas bibliografinio metodo kontekste keičiant modelį, jį interpretuojant ir t.t.

Vienas iš daugiausia mokslininkų dėmesio sulaukusių klausimų yra funkcinė bibliografijos struktūra. Kaip teisingai pažymi koncepcijos autorė, funkcinio požiūrio bumai tapo tam tikra mada, lydima euforijos dėl jo vaisingumo. Ji akcentuoja, kad bibliografijos, kaip visumos, esminės funkcijos gali būti fiksuojamos ir stebimos tik jos santykių su išorine aplinka (metasistema) sistemoje, o ne pačioje bibliografijos sistemoje. Kadangi visi bibliografijos komponentai yra polifunkciniai, autorė įsitikinusi, kad bibliografijos rūšys negali būti skiriamos pagal funkcijas. Bibliografijos rūšis - tai konkreti bibliografinių reiškinių grupė, pakankamai aiškiai išsiskirianti buvimo informacijos terpėje būdu, savo morfologiniais požymiais. Tokiomis bibliografijos rūšimis, kaip jau minėta, laikomos prognostinė, afininė, latentinė, perspektyvioji ir poleidybinė bibliografijos. Bibliografija, kaip vientisa ir savarankiška veiklos sritis, žmogaus veiklos universumo struktūroje atlieka vieną esminę funkciją - operavimo suvereniais informacijos objektais universalus metodo funkciją. N. Sliadneva pabrėžia, kad bibliografijos mokslininkų minimos (informacinė, komunikacinė, valdymo, vertinamoji, pažintinė ir pan.) funkcijos nėra specifiskai bibliografinės.

Be pagrindinės ir vienintelės esminės bendrosios sisteminės funkcijos, autorė dar skiria konkrečias istorines sisteminės funkcijas (nominacinę, valdymo ir gnoseologinę). Nominacinė funkcija garantuoja informacijos objektų individualizavimą, ženklumą ir identifikavimą. Tai galimybė išskirti bet kurį informacijos objektą jų masyve nominacijos būdu. V. Fokejevo nuomone, N. Sliadneva šią funkciją prie pagrindinių priskiria neteisingai. Jis teigia, kad ji, kaip ir identifikavimo funkcija, - modeliavimo funkcijos paribyje, yra jos priemonė³⁰.

Valdymo funkcija traktuojama kaip tikslingas poveikis informacijos vartotojo veiklai, iš anksto modeliuojant jos algoritmus. Ją sudaro paieškos, skaitymo valdymo ir reguliavimo funkcijos. Daug vietos koncepcijoje skiriama gnoseologinei funkcijai, bibliografijos, kaip pažinimo metodo ir priemonės, naudojimui. Autorė konstatuoja, kad svarų pažintinį efektą teikia sumuojamoji bibliografijos funkcija. Ji padeda atskleisti empirinius įvairių veiklos rūšių ir sričių (mokslo, populiarinimo, savišvietos ir t.t.) raidos dėsningumus. Dažnai šios funkcijos gnoseologinis potencialas realizuojamas drauge su bibliometrine funkcija. N. Sliadneva pateikia įtikinamą O. Voverienės ir kitų autorių teiginių kritiką. Ji tvirtina, kad bibliometrija yra ne kas kita kaip bibliografinio metodo invariantas (bibliografinio ir matematinio metodų sintezė).

Dėmesio vertos koncepcijos autorės mintys apie bibliografijos ryšius su aptarnaujama sritimi. Ji pabrėžia, kad ideologinė, ugdymo, kultūrologinė, lavinimo ir kitos

spaudoje minimos funkcijos negali būti laikomos esminėmis, specifinėmis bibliografijos funkcijomis. N. Sliadneva išskiria du šakinių metasisteminių funkcijų tipus: aptarnavimo ir reduplikacijos funkcijas. Pastarosios būdingos bibliografijos sąveikai su tokiomis žmogaus veiklos sritimis, kuriose bibliografinė veikla organiškai susilieja su aptarnaujama (mokslo, švietimo, populiarinimo, menine kritika, informacinių ir dokumentinių komunikacijų sistemos šakomis). Kaip tipinius pavyzdžius autorė nurodo bibliografijos statistinę (statistikos atžvilgiu), šaltiniotyros ir istoriografinę (istorijos mokslo atžvilgiu) ir kitas funkcijas.

N. Sliadneva bibliografijai siūlo ir naują, tikslesnę „informografijos“ terminą. Tačiau ji pati abejoja, ar šis terminas prigis. Praeityje, kai bibliografija praplėtė savo sferą atsiradus naujų rūšių ir tipų dokumentams, irgi buvo bandymų ją perkrikštyti į „dokumentografiją“. Tačiau nugalėjo tradicija.

*Kognitografinė bibliografijos koncepcija*³¹. Kaip minėjome, septintuoju-aštuntuoju dešimtmečiais bibliografijos teorijoje išgalėjo „bibliografinės informacijos“ kategorija. Ji išstūmė iki tol paplitusią „bibliografinių žinių“ sąvoką. Pastarasis sociokultūrinis fenomenas atkreipė kito rusų mokslininko, V. Fokejevo, dėmesį. Savo koncepciją jis įvardijo kaip kognitografinę. Beje, G. Švecova-Vodka suabejojo, ar teisingas šios koncepcijos pavadinimas. Ji mano, kad tai esanti epistemologinė koncepcija su kognitologinės ir kognitografinės koncepcijų elementais³².

Autorius bibliografiją (bibliografavimą) aiškina kaip mokslinę veiklą, kurios rezultatas yra bibliografinės žinios. Ji kuria ir sistemina objektyvias žinias apie vieną tikrovės fragmentą - tekstų pasaulį ir su juo susijusius reiškinius. Bibliografinio pažinimo dalyką sudaro tekstuose užfiksuotos žinios. Bibliografinėms žinioms būdingas ir metodinis statusas, o bibliografija traktuojama kaip metodas.

Taigi pagrindinė bibliografijos kategorija yra „bibliografinių žinių“ kategorija. Aptariamoji koncepcija yra tarsi logiškas šiam dešimtmečiui būdingos audringos mokslo, kurių objektas yra žinios (epistemologija, kognitologija), plėtotės rezultatas. V. Fokejevas įrodinėja, kad bibliografinės žinios užima specifinę vietą įvairoje ir daugiasluoksniame žmonių žinių fenomenologijoje. Tai nėra paprasta dokumentų masyvo kopija. Bibliografinių žinių fenomenas (ką žmogus sužino padedamas bibliografijos) sudaro koncepcijos karkasą. Čia dėmesys sutelkiamas į jų prigimtį ir specifiką, apibūdinamos struktūros, kokybė ir savybės. Bibliografinės žinios traktuojamos ne tik kaip pažintinės, bet ir kaip komunikacinės bei vertybinio orientavimo veiklos priemonė.

Bibliografinės žinios skirstomos į kasdienes (paprastas) ir mokslines empirines. Pirmosios - tai atsitiktinės, nesusistemos žinios apie dokumentuotą tekstą egzistavimą ir jų naudingumą, gautos tiesiogiai susipažįstant

su knyga ar iš profesionalių ir neformalių bibliografinių šaltinių ir pan. Bibliografinėms mokslinėms empirinėms žinioms būdingas siekis kryptingai gauti žinių apie knygų pasaulį, sistemingas bibliografinis pažinimas atsižvelgiant į esminius dokumentinių komunikacijų sistemos optimaliam funkcionavimui santykius. Fiksuoto teksto analizė tam tikros koncepcijos požiūriu, parinkimas bibliogramoms tų duomenų, kurie ją atitinka, - visa tai daro bibliografinės žinias mokslinėms empirinėms.

L. Astachova pabrėžia, kad V. Fokejevas, grįsdamas bibliografijos (bibliografavimo) mokslinį statusą, naudojami daugiausia gamtamokslinių empirinių žinių kriterijais. Ji teigia, kad bibliografinių, kaip humanitarinių, žinių mokslininko kriterijai yra kiti³³. Ji pabrėžia, kad bibliografinę kalbą ir bibliografinius dėsningumus labai sunku identifikuoti tik kaip grynai empirinius. Aiškinamasis bibliografinių žinių pobūdis daro jas mokslinėms teorinėms (nors ir žemiausiojo lygmens).

V. Fokejevo teigimu, bibliografinės žinias sudaro keletas lygmenų, kurių pobūdis ir pažintinis potencialas skiriasi. Tai: žinios apie atskirus bibliografinius faktus (aprašomasis lygmuo); „aiškinamosios“ žinios (bibliografinių faktų, jų srautų ir masyvų interpretavimas ir vertinimas); klasifikacinės žinios (struktūrizuoti bibliogramų masyvai); žinios apie dokumentuotą tekstų raidos ir funkcionavimo socialinių komunikacijų sistemoje dėsningumus; žinios, pasireiškiančios nurodymų forma (skaityti - neskaityti, rekomenduoti - nerekomenduoti) ir t.t. Bibliografinę kalbą sudaro bibliografiniai aprašai, klasifikacijos indeksai, dalykinės rubrikos, anotacijos, referatai ir pan.

Autoriaus įsitikinimu, bibliografijos esmės ir prigimties tyrimą būtina pradėti nuo santykių, į kuriuos ji įtraukta, sistemos išrutuliojimo. O. Koršunovas savo dokumentografinės koncepcijos „pamatine laštele“ pasirinko santykį „dokumentas-vartotojas“. V. Fokejevas teigia, kad ji yra bibliografinių žinių kvantas - savotiškas tekstų ir jų vartotojų ryšių „mazgas“, garantuojantis jų tarpusavio sąveiką. Jo manymu, bibliografinės žinios (tokios sąveikos rezultatas ir kartu vienas iš mechanizmų) daro poveikį ir tekstų, ir vartotojų pasauliui, optimizuoja jų santykius ir padeda juos kryptingai keisti ir plėtoti. Autorius atkreipė dėmesį į tai, kad bibliografinių žinių šaltinis ne tik padeda nustatyti skaitytojo sąmonėje aiškiai susiformavusio teminio poreikio ir dokumentų masyvo fragmento atitikimą, bet ir atskleidžia fiksuotą tekstą įvairovę, o vartotojui - visiškai netikėtus jų santykius, plėtoja, sukonkretina jo poreikius, leidžia pamatyti naujus pažinimo horizontus, patikslinti pažintinės veiklos tikslus. Taigi autorius įrodo, kad iki šiol egzistavęs atitikimo santykio reikšmės absoliutinimas yra klaidingas.

G. Švecovos-Vodkos manymu, V. Fokejevas neteisingai apibrėžia metasistemą. Bibliografinės praktinės (tiek komunikacinės, tiek pažintinės) veiklos metasistema - labiausiai apibendrinta forma - ji laiko visuomenės sąmonės

funkcionavimo sferą, siauresne - socialinių informacijų komunikacijų sistema, o ne „tekstų pasaulį - jų poreikių pasaulį“, kaip mano V. Fokejevas³⁴.

Jei bibliografijai (bibliografavimui) būdingas mokslinis statusas, ji privalo turėti ir savo dėsningumą bei dėsnius. Konceptijos autorius įsitikinęs, kad tai būtinas empirinių žinių atributas. Jis teigia, kad remiantis bibliografiniais masyvais atrasta nemaža dėsningumų, kurie dažniausiai įvardijami kaip informaciniai, mokslotyriniai, mokslometriniai, bibliometriniai ir t.t. Anot jo, bibliografijos dėsningumai - tai bibliografinių įrašų (bibliogramų), bibliografinių nuorodų, užklausų tarpusavio pasiskirstymo įvairiuose bibliografiniuose masyvuose ir srautuose bei visuomenės poreikių atžvilgiu empiriniai dėsningumai. Kadangi jie atskleidžiami pasitelkiant bibliografinius masyvus, tai juos ir būtina įvardyti kaip bibliografinius. Kaip žinoma, bibliografai ir bibliografijos mokslininkai šiuo atžvilgiu „paleido vadeles iš savo rankų“.

Pagrindinės bibliografijos funkcijos, anot V. Fokejevo, yra jos, kaip unikalių pažinimo, komunikacijos ir vertybinio orientavimo priemonės, funkcijos. Autoriaus teigimu, bibliografija ne tik pažįsta tekstus, kuria žinias apie juos (dažnai naujas, anksčiau dokumentine forma neegzistavusias). Ji tas žinias kaupia, apibendrina, kumuliuoja, struktūrizuoja, garantuoja jų saugojimą ir perdavimą. Be žinių apie tekstus generavimo funkcijos, bibliografinės žinios atlieka ir komunikacijos priemonės vaidmenį. V. Fokejevas perspėja, kad pažintinės ir komunikacinės bibliografinės veiklos negalima tapatinti. Jos sąlygiškai savarankiškos ir rutuliojasi pagal savo dėsningumus. Bibliografinę komunikaciją autorius supranta kaip žmonių sąveiką naudojantis bibliografiniais pranešimais, keitimosi informacija apie tekstus procesą, ryšį tarp subjektų perduodant bibliografines žinias. Komunikacijos metu jos ne tik perduodamos, bet ir formuojamos, plėtojamos, tikslinamos. V. Fokejevas viena iš komunikacinės funkcijos pafunkcijų laiko paieškos funkciją (tai vienas iš esminių dokumentografinės ir kognitografinės koncepcijų skirtumų). Nemažai dėmesio koncepcijoje kreipiama į bibliografinės žinias kaip į vertybinio orientavimo, reguliavimo ir valdymo priemonę. Bibliografui dokumentuoti tekstai - tai kultūrinė vertybė. Bibliografinio vertybinio santykio objektas yra tekstai ir jų svarba žmonėms. Čia autoriaus pažiūros artimos aksiologinei bibliografijos koncepcijai (S. Trubnikovas, J. Zubovas ir kt.).

Bibliografijos objektais įvairūs autoriai laiko knygas, dokumentus, tekstus, ženklus, idėjas, prasmes, faktus, asmenis (autorius, skaitytojus), kūrinius ir t.t. V. Fokejevo teorijoje bibliografinis vienetas yra žinių kvantas (žinios, egzistuojančios trimis formomis: gyvąja, dokumentine ir ESM atminties). Jis mano, kad žinių kvantas ima vyrėti tarp kitų objektų.

Idėjų bibliografavimas, t.y. jų išskyrimas, nominacija,

identifikavimo požymių nustatymas, reiškia, kad pereinama prie giluminio bibliografinės analizės ir sintezės lygmens. V. Fokejevas taip pat iškelia ir prasmės bei faktų, kaip bibliografinio vieneto, problemą.

Pagal vienos ar kitos formos atminties vyravimą autorius skiria probibliografiją (nuo civilizacijos pradžios iki knygų išradimo, kai vyraujantis objektas buvo tekstas rankraštinės knygos forma), pačią bibliografiją (nuo knygų spausdinimo eros iki XX a. pabaigos, kai vyraujantis objektas buvo tekstas spausdintos knygos ir kitų rūšių dokumentų forma) ir postbibliografiją, besiformuojančią šio amžiaus pabaigoje. Šiuo laikotarpiu bibliografija, kaip veiklos sritis, vis labiau „išstipsta“ informacinių komunikacijų sferoje. Plėtojantis ryšių priemonėms ir elektronikai, susidaro sąlygos sujungti visas komunikacijas - formalias ir neformalias, visas atminties rūšis - gyvąją, dokumentinę ir elektroninę į vieną sociotechninę sistemą. Tačiau bibliografijos reikšmė tokiomis sąlygomis nesumenkėja. Priešingai, gyvoji ir elektroninė atmintis padidina jos galimybes. Į tai turėtų atkreipti dėmesį ir kai kurie mūsų šalies skeptikai.

Mokslininkas išskiria šias pagrindines bibliografinių žinių „rūšines“ ir funkcines struktūras: pagal objektą ir subjektą, formaliąją ir turinio, laiko ir erdvės, kiekybinę ir kokybinę, gamybinę ir vartojamąją ir kt.

Formaliają bibliografinių žinių struktūrą sukuria formalūs santykiai sistemoje „tekstų pasaulis - jų poreikių pasaulis“. Ji fiksuoja formaliuosius dokumento požymius, kuriais gali būti tokie bibliogramos elementai: žinios apie autorių, kūrinių antraštę, žanrą, leidinio rūšį, kalbą ir t.t.

Erdvės ir laiko struktūros uždavinys yra padėti įveikti erdvės (geografinius) ir laiko barjerus. Bibliografinės žinios saugo tekstą nuo užmaršties net tada, kai jis dingsta. V. Fokejevas sukonkretina, kad bibliografinės žinios, susijusios su užfiksuotų tekstų sukūrimo ir funkcionavimo laiko parametrais, - tai duomenys apie kūrinių parašymo, perskaitymo, gynimo, patvirtinimo, galiojimo laiko pakeitimo, paraiškų padavimo ir registracijos, deponavimo ir t.t. datas.

Kiekybinę bibliografinių žinių struktūrą autorius laiko pamatine. Bibliografija naudojasi įvairiais kriterijais ir rodikliais (dokumentuotų tekstų skaičius, sąlyginių spaudos ir autorinių lankų, leidinių puslapių skaičius, tiražai, knygų formatai ir t.t.). Mokslininkas yra įsitikinęs, kad tikslinga skirti apskaitos, statistinę, bibliometrines ir panašias bibliografijos funkcijas.

Kokybinę vertinamoji struktūra atspindi vertinimo santykius sistemoje „tekstų pasaulis - jų poreikių pasaulis“. Bibliografinis vertinimas pasireiškia atrenkant, grupuojant, anotuojant tekstus.

Ryšėja ir koncepcijos autoriaus pažiūra į rūšinę bibliografijos klasifikaciją. Bibliografinių žinių struktūrose išskiriamos atitinkamos bibliografijos rūšys. Pavyzdžiui, pagal vertinimo pobūdį kokybinėje vertinamojoje

bibliografinių žinių struktūroje V. Fokejevas išskiria kritinę, rekomendacinę, reklaminę, agitacinę propagandinę bibliografiją. Jis taip pat įtraukia „represinės“ bibliografijos sąvoką (Glavlito sąrašai, specskryčių katalogai ir pan.).

Mokslininkas nurodo, kad „rekomendacinės bibliografijos“ sąvoka bibliografijos moksle buvo dirbtinai išplėsta. Taip buvo vadinama visa kokybinė vertinamoji bibliografijos struktūra. Be to, jai buvo priskiriamas tik ideologinis vaidmuo. Lietuvos metodikos centrai, beje, prisimindami tarybinę ideologizuotą rekomendacinę bibliografiją vos ne kaip keiksmazodį, ėmė ignoruoti vertinamąją bibliografijos funkciją. Atkūrus nepriklausomybę neregėtai ir visiškai nepagrįstai smuko dėmesys šiai svarbiai bibliografijos rūšiai.

Gamybinė bibliografinių žinių struktūra sistemoje „tekstų pasaulis - jų poreikių pasaulis“ padeda įveikti redakcinius ir leidybinius barjerus. Ši struktūra apima knygų leidybos, muziejų, archyvų ir pan. bibliografiją. Vartojamoji bibliografinių žinių struktūra padeda įveikti ekonominius barjerus (nukainotų knygų sąrašai ir pan.). Bibliografija yra svarbiausias šaltinis žinių apie užfiksuotų tekstų gamybą ir jų „gyvenimą“, funkcionavimą, jų išorinę ir vidinę kokybę, tekstus, kaip vientisus objektus, ir jų dalis, fragmentus. Bibliografija, kaip žinoma, padeda įveikti tekstų išsisklaidymo, pasiskirstymo ir perskirstymo barjerus (atskiros dokumentų saugyklos ir suvestiniai katalogai, inventoriaus knygos, mainų fondų, dezideratų rodyklės, „Books in Print“ leidiniai ir t.t.). Autorius teisingai pabrėžia, kad bibliografinių žinių vartojamoji struktūra yra tarsi bibliografijos periferijoje.

Struktūra, kuri remiasi kategorijomis „visuma - dalis“, formuojasi esant įvairiems bibliografų pažiūriams į tekstą arba jo dalis. Monografijoje pabrėžiama, kad kūrinių dalių, jų fragmentų bibliografavimas yra perspektyvi bibliografinės veiklos kryptis, padedanti išsamiau ir tiksliau atspindėti bibliografijoje žinių pasaulį.

Neaptardami kitų bibliografinių žinių struktūrų, atkreipsime dėmesį į V. Fokejevo išvadą, kad jos priklauso bibliografijai ir kartu įeina į kitas sritis, mokslinės ir praktinės veiklos sferas. Pavyzdžiui, formalioji struktūra yra knygotyros šaltiniotyris ir istoriografinis pagrindas; turinio struktūros komponentas įeina į žinių sritis, kurios atitinka bibliografuojamus tekstus ir kurias ji aptarnauja; kokybinė struktūra - knygų statistikos, bibliometrijos ir kitų „metrijos“ disciplinų pagrindas; kokybinės vertinamosios struktūros komponentai įeina į mokslinę, pedagoginę, praktinę ir kitas veiklos rūšis; gamybinė struktūra yra knygų leidybos, o vartojamoji - knygų prekybos, bibliotekininkystės komponentai.

Taigi koncepcijoje randame atsakymus į daugybę klausimų, susijusių su bibliografinių žinių fenomenu: ką padeda pažinti bibliografija? kokie yra bibliografinių žinių kokybė, savybės ir požymiai? kokios jų struktūros? kokie bibliografinių žinių lygmenys ir kokios jų rūšys? koks

bibliografinio pažinimo vaidmuo kultūroje, komunikacijoje, vertybinėje orientacijoje?

Verta atkreipti dėmesį į tai, koks bibliografinių žinių ir bibliografinės informacijos santykis. Ilgą laiką bibliografijos mokslininkai tenkinosi plačiaja informacijos samprata. Ji jiems reiškė ne tik perduodamas, bet ir nevertojamas bibliografines žinias. Tačiau šiandieniniame moksle vis labiau ryškėja tendencija sukonkretinti, susiaurinti šią sąvoką. Bibliografijos moksle tai reikštų, kad bibliografinė informacija yra tik „judantys“, „dirbantys“, vartojami duomenys apie dokumentus. Kitaip tariant, tik informaciniu, komunikaciniu požiūriu bibliografinės žinios yra bibliografinė informacija. Taigi V. Fokejevui bibliografinės žinios yra potenciali bibliografinė informacija (ja jos tampa tik vartojimo metu). Šiuo atveju teisingas buvo šių eilučių autorius, teigdamas, kad bibliografinės informacijos mikroteorija tesudaro bibliografijos teorijos dalį, kad pastaroji negali būti suvedama į pirmąją³⁵.

Kognitografinė bibliografijos koncepcija grąžina iš užmaršties ir suaktualina bei padeda teisingiau įvertinti B. Bodnarskio, N. Zdobnovo, S. Vengerovo, I. Vladislavlevo, N. Rubakino, N. Uljaninskio ir kitų žymių praeities mokslininkų pažiūras. Ji leidžia pakoreguoti dokumentografinę bibliografijos koncepciją. Ar taps ši bibliografijos koncepcija naująja bibliografijos mokslo paradigma, parodys ateitis.

Kognitografinė bibliografijos koncepcija jau sulaukė teigiamų atsiliepimų ir pastabų. Kaip taikliai nurodė G. Švecova-Vodka, joje labai trūksta bibliografijos apibrėžimo ir todėl sunku palyginti sąvoką „bibliografinės žinios“ ir „bibliografija“ turinį³⁶.

*Epistemologinė bibliografijos koncepcija*³⁷. Ši koncepcija gerokai papildo ir praplečia kognitografinę bibliografijos koncepciją. V. Fokejevas savo dėmesį koncentravo į bibliografines žinias, o L. Astachova - į bibliografinį pažinimą.

Naujosios koncepcijos autorė teigia, kad iki XIX a. pab. bibliografinių žinių moksliniu pobūdžiu niekas neabejojo. Bibliografija buvo laikoma mokslu, nes ji atitiko tuometinius mokslo reikalavimus. Pagrindinis gamtos ir visuomenės mokslų metodas tada buvo aprašomasis. Visi mokslai kaupė faktinę medžiagą. Bibliografija nebuvo išimtis, todėl ji buvo laikoma mokslu. Vėliau, kai aprašomasis metodas prarado savo vyraujančią vaidmenį, mokslui pradėti taikyti nauji standartai. Bibliografija, toliau apsiribodama aprašomuoju metodu, ėmė atsilikti nuo naujų mokslui keliamų reikalavimų, todėl ir bibliografinių žinių sąvoka pamažu buvo išstumta.

Epistemologinėje koncepcijoje teigiama, kad bibliografija neva rutuliojasi pagal mokslo evoliucijos dėsnius, o vaizdiniai apie ją sutampa su pagrindiniais mokslo savimonės etapais (ontologizmas-gnoseologizmas-metodologizmas). Bibliografijos raidos etapas iki XVII a.

joje įvardijamas kaip probibliografinis. Jo pagrindiniai bruožai yra: specialaus socialinio instituto nebuvimas, specialaus termino probibliografini veiklai įvardinti nebuvimas; pagrindinis jos objektas buvo tekstas rankraštinės knygos pavidalu; dokumentinių afininės ir latentinės bibliografijos formų paplitimas; bibliotekų katalogų, biobibliografijos, retrospektyviosios, nacionalinės ir kai kurių kitų rūšių bibliografijos atsiradimas; siauras bibliografinių žinių vartotojų ratas; praktiškai vienalaikis bibliografinių žinių turinio, formaliųjų ir vertinamųjų rekomendacinių struktūrų atsiradimas.

Nuo XVII a. prasideda tikrosios bibliografijos raida. L. Astachova atkreipia dėmesį, kad šis etapas sutampa su klasikinio mokslo atsiradimu ir plėtra. *Klasikinės bibliografijos* etapas apima XVII-XIX a., *neklasikinės* - nuo XX a. pr. iki šių dienų. Dabartinis jos raidos etapas koncepcijoje įvardijamas kaip *neoklasikinė bibliografija*.

Pagrindiniu bibliografinio pažinimo objektu klasikinėje bibliografijoje tapo spausdinta knyga, o pagrindinis bibliografo tikslas buvo maksimaliai išsamiai ir tiksliai atspindėti jos esmę, t.y. turinį. Atsirado knygų repertuarai, bibliotekinė, knygų prekybos, kritinė, rekomendacinė bibliografija, einamoji valstybinė bibliografinė apskaita, šakinė bibliografija ir bibliografijos bibliografija. Koncepcijos autorė teigia, kad didžiausias klasikinės bibliografijos pasiekimas buvo universalioji bibliografijos rodyklė. Pagrindinė jos problema buvo išsamus ir tikslus tekstų atspindėjimas. Šiuo laikotarpiu susiformavo požiūris, kad bibliografija yra mokslas apie knygą, t.y. ji buvo tapatinama su plačiai suprantama knygotyra. Teoretikų dėmesys buvo sutelktas į knygą. Jie beveik nesidomėjo informacijos vartotoju, nes bibliografija tenkino beveik vien mokslininkų interesus.

Kadangi bibliografijos priemonė pateikė aprašomąsias žinias apie knygą, o aprašymas yra pradinė mokslinių žinių gavimo forma, tai ją (bibliografijos priemonę) L. Astachova laiko empirine knygotyros medžiaga. Neklasikinio laikotarpio bibliografijos moksliskumui suvokti gerokai pasitarnavo O. Koršunovo dokumentografinė bibliografijos koncepcija. Ji atkreipė dėmesį į informacijos vartotoją.

Apibūdindama neoklasikinę bibliografiją ir metodologizmą, kaip jos savimonės etapą, autorė pabrėžia, kad šiai bibliografijai (kaip ir neoklasikiniam mokslui) yra būdingas naujas žinių sandaros tipas. Jo esmę sudaro koncepcijų įvairovė (dokumentografinė, ideodokumentografinė, kognitografinė ir kt.). Bibliografavimą mokslininkė laiko mokslinės veiklos rūšimi, bibliografinės žinias - mokslinių žinių rūšimi, bibliografinį metodą - specifiniu moksliniu metodu, o bibliografinių reiškinių evoliucijos procesą - bibliografijos, kaip mokslo, raida. Ši nuostata neigia plačiai įsivyravusią nuomonę apie bibliografijos pagalbinį vaidmenį. Koncepcijos autorė pabrėžia, kad kiekviena sritis šiandien vienaip ar kitaip yra pagalbinė ko nors atžvilgiu (mokslas - visų žmogaus veiklos sferų,

gamybos produktai - kitų veiklos sričių, kuriose jie naudojami, mokymas - gamybos ir t.t. atžvilgiu). Taigi tik pažinimo sferoje glūdi bibliografijos prigimtis ir specifika.

L. Astachova bibliografijos objektu, kaip ir V. Fokejevas, laiko tekstą - ženklų sistemą, kuri yra prasminės informacijos laikmuo ir kurios prigimtis yra kalbinė. Pagal tokį apibrėžimą ši sąvoka apima visus konkrečių informacinių fenomenų tipus: informacijos kvantą, idėją, faktą, prasmę ir t.t. Tekstų visumą autorė įvardija hermeneutinio universumo terminu.

Teksto siejimas su skaitytoju (informacijos vartotoju) yra humanitarinis požiūris į jį. Taigi bibliografinį pažinimą L. Astachova kvalifikuoja kaip humanitarinio pažinimo rūšį.

Koncepcijoje aptariamas bibliografijos dalykas. Tai esąs žmogaus veiklos universumas, kaip hermeneutinio universumo gamintojas ir vartotojas. Šis dalykas skiriamas bibliografijai nuo kitų žmogaus veiklos sričių. A. Sokolovo nuomone, autorė, ieškodama mokslo objekto ir dalyko, surado praktikos objektą ir dalyką³⁸.

Kadangi, mokslininkės teigimu, bibliografija žengia į naują neoklasikinį savo raidos etapą, koncepcijoje daug dėmesio kreipiama į bibliografinio pažinimo specifika. Ji įsitikinusi, kad bibliografijos praktinis kryptingumas negali būti priežastis neigti jos moksliskumą. Autorė įrodinėja, kad bibliografinis mąstymas psichologiniu požiūriu yra mąstymo veiklos rūšis, kurios produktas - tekstų bibliografinių „paveikslų“ kūrimas. Filosofiniu požiūriu bibliografinį mąstymą ji laiko žinių fragmentų esminių ryšių ir santykių jausminio racionaliojo atspindėjimo rūšimi. Taigi bibliografinės žinios traktuojamos ne kaip paprasta dokumentų masyvo kopija, o kaip pažinimo rezultatas. Aukščiausia jo forma laikomas hermeneutinį universumą sumuojantis retrospektyvusis bibliografavimas.

Koncepcijos autorė detalai aptaria bibliografinės kalbos specifika. Informacijos objektai bibliografijoje reiškiami įvairiais būdais: grafiniu (bibliografinių konstrukcijų vaizdumas), diskursyviu (mąstymo procesas bibliografuojant), operaciniu (tekstų įtraukimas į įvairius informacinius kontekstus) ir lingvistiniu (tekstų aprašymo, anotavimo bibliografinė kalba). Į bibliografinės kalbos sąvoką įeina: bibliografinio aprašymo, klasifikavimo, dalykinių rubrikų, informacijos koncentravimo (anotacijų ir referatų), bibliografinių masyvų struktūrizavimo ir kitos kalbos. Bibliografinės minties formavimo ir išraiškos vienetas yra bibliograma - nominatyvinių sakinių, reiškiančių tam tikro teksto buvimą, sistema su klasifikaciniais determinantais, išreiškiančiais teksto vietą žmogaus veiklos universume. Bibliografinio klasifikavimo ir sisteminimo kalbas L. Astachova laiko daugiau teorinėmis nei empirinėmis. Bibliografinė kalba atlieka tris funkcijas: 1) bendravimo, 2) pranešimo, 3) poveikio. Mokslo pagalbinėje bibliografijoje ryškiausiai pasireiškia pranešimo ir bendravimo, o populiariojoje (rekomendacinėje) - poveikio funkcija.

Autorė skiria tris bibliografinės hermeneutikos, kaip bibliografinio pažinimo, lygmenis:

1) teksto prasmės, jo dalykinio turinio nustatymo deskriptyvinis lygmuo (tekstų bibliografinio koncentravimo procesas),

2) normatyvinis lygmuo (teksto prasmės įtraukimas į įvairius informacinius kontekstus, jo reikšmės funkcinio turinio nustatymas), t.y. sisteminimo, atrankos procesai, pagalbinių rodyklių sudarymas,

3) sumavimo lygmuo (retrospektyviojo bibliografavimo procesas).

Pirmajame lygmenyje realizuojamos signalinė, komunikacinė, turinio analitinė ir aksiologinė, antrajame - orientacinė paieškos, selekcinė ir turinio sintetinė, trečiajame - sumavimo funkcijos.

Teksto bibliografinio pažinimo uždaviniu L. Astachova laiko jo modelio sukūrimą. Modelis yra teksto teorinė rekonstrukcija, kurios tikslas yra tiksliai atgaminti teksto prasmę, kurią suteikė jo autorius, ir suteikti papildomą (naują) prasmę. Nauja prasmė yra būtinas autoriaus ir interpretatoriaus bendros kūrybos momentas.

Koncepcijos autorė įsitikinusi, kad bibliografinės žinios atitinka visus pagrindinius moksliskumo kriterijus. Bibliografinė veikla turi savo specifinį dalyką (teksto dalykinę, funkcinę ir istorinę struktūrą žmogaus veiklos universume). Bibliografas naudoja specifines bibliografinių žinių pagrindimo formas (tekstų grupavimo būdas, bibliografijos priemonės tipas, rūšis, žanras ir t.t.). Anotacijose bibliografas stengiasi pagrįsti teksto vietą ir vaidmenį žmogaus veiklos universume. Bibliografija sistema, sutvarko žinias pagal sritis, temas ir problemas, logiškai jas susieja. L. Astachova mini ir neempirinius bei ekstraloginius moksliskumo kriterijus: paprastumo, grožio (turima omenyje bibliografinių konstrukcijų aiškumas, kompaktiškumas, loginė vienovė, darnumas ir pan.), euristiškumo, bibliografinių žinių sąsajos su kitų mokslų tyrimo rezultatais.

Bibliografinių žinių struktūrą sudaro keletas lygmenų: dalykinės, funkcinės, metodologinės, mokslotyros ir istorinės žinios. Dalykinėms žinioms priklauso aprašomosios (bibliogramų aibė) ir aiškinamosios (normatyvinių vertinamųjų klasifikacinių struktūrų aibė). Funkcinės žinios - tai žinios apie dalykinių bibliografinių žinių funkcionavimą, organizacines struktūras, vertinimo normas. Metodologines žinias sudaro tekstų bibliografinio pažinimo dėsni, dėsningumai, principai, mechanizmai, procesai ir formos, bibliografinio pažinimo metodų ir priemonių sistema, bibliografų kadro rengimo metodai. Prie mokslotyros (bibliografijos mokslo, kaip jį paprastai suprantame) žinių autorė priskiria žinias apie bibliografiją, kaip apie mokslą. Istorines žinias sudaro visų minėtų lygmenų evoliucijos faktoriai ir dėsningumai.

Koncepcijos autorė tvirtina, kad bibliografinė praktinė veikla turi savo mokslinius dėsningumus. Ji mini

klasifikacinius bibliografinius dėsnius, kurie atspindi dalykinės srities savybes ir dėsningumus. Prie šios dėsnių grupės L. Astachova priskiria ir V. Fokejevo suformuluotus bibliogramų pasiskirstymo dėsningumus. Bibliografinių žinių adekvatumo dėsni esmę ji nusako taip: jeigu bibliografinės interpretacijos proceso metu nustatyti izomorfiniai, izofunkciniai ir izoevoliuciniai bibliografinių žinių ir hermeneutinio universumo santykiai, tai tokios bibliografinės žinios yra adekvačios.

Bibliografinės žinios turi ir tam tikrų skirtumų nuo tradicinių mokslinių teorinių žinių. Pirmiausia tai jų implicitinis pobūdis. Jos egzistuoja neakivaizdžiai, jas būtina aptikti, rekonstruoti. Bibliografinės žinios turi ir savo specifinę verbalinę-vizualinę bibliografinę kalbą. Ji skiriasi nuo teorinės kalbos. Bibliografinę kalbą tenka dešifruoti. Bibliografinės žinios skiriasi ir tuo, kad yra labiau orientuojamos į praktinį naudojimą žmonių veikloje.

Autorė pastebi, kad bibliografinės žinios visuomenės sąmonėje dar neįsitvirtino kaip savarankiškas mokslinės informacijos šaltinis. L. Astachova teigia, kad bibliografija turi populiarinti savo mokslines žinias. Tokiu atveju padidės jų vartojimas, bibliografinis produktas bus suvokiamas ne tik kaip mokslinė informacija, bet ir kaip mokslinės žinios.

Taigi mokslininkė tikina, kad ir pagal savo rezultata, ir pagal veiklos metodą bibliografija atitinka mokslo normas, bibliografinės žinios savo ruožtu - humanitarinio moksliskumo idealą.

Tokia bibliografijos samprata verčia iš naujo spręsti jos vietos mokslų sistemoje klausimą. L. Astachova pastebi, kad bibliografinė veikla yra labai artima kognitografini veiklai. Ji tvirtina, kad jau šiandien bibliografinė veikla yra sudėtinė kognitografijos (kognitologijos taikomosios dalies) dalis. Niekelia abejonių ir bibliografinės veiklos priklausymas informografijai, o bibliografijos mokslo - informologijai. Bibliografija, būdama informologijos (informografijos) dalis, drauge su ja sudaro platesnės sistemos - intelektikos dalį. Autorė pripažįsta, kad bibliografijos vietos mokslų sistemoje problema yra sudėtinga, „amžina“. Jos galutinio sprendimo viltis tenka sieti su naujos mokslų ir veiklos sričių klasifikacijos, kuri atspindėtų visuotinę humanitarinę orientaciją, parengimu.

Mokslininkė sprendžia ir bibliografijos mokslinio statuso pripažinimo strategijos problemą. Ji mano, kad bibliografų bendruomenės mokslinės savimonės ugdymui labai pasitarnautų bibliografų draugijos atkūrimas. Ji apgailestauja, kad Rusijos Federacijos universitetuose nėra bibliografijos katedrų. Tarp veiksnių, neigiamai veikiančių bibliografijos prestižą, autorė mini siaurą bibliografinio tyrimo dalyko formulavimą, menką techninį aprūpinimą, per menką savęs vertinimą, nepakankamą finansavimą ir kt. Ji siūlo parengti perspektyvias bibliografinių ir mokslinių tyrimų kryptis, steigti mokslo tiriamąjį bibliografijos institutą Rusijos mokslų akademijos Humanitarinių mokslų skyriuje, suaktyvinti bibliografijos populiarinimą. Vienas iš svarbiausių uždavinių yra tobulinti kadro rengimą.

Naujosios koncepcijos autorė pateikia ir originalią bibliografinės veiklos, kaip mokslinės veiklos, rūšies struktūrą. Ją sudaro bibliografinių žinių rengimas, bibliografinės žinios (mokslinio tyrimo rezultatas) ir jų funkcionavimas (bibliografinis vartojimas, bibliografinių žinių reprodukcija ir bibliografinės žinios kaip būtinas bibliografinio mokymo elementas).

Anot mokslininkės, bibliografijoje egzistuoja du lygmenys. Tai pati mokslinė pažintinė veikla (jos tikslas yra dalykinių, funkcinų, metodologinių, istorinių ir mokslotyros žinių kūrimas ir reprodukcija) ir veikla, susijusi su mokslinės pažintinės veiklos aprūpinimu (bibliografinių žinių skleidimas ir vartojimo aprūpinimas, bibliografijos valdymas ir kadru rengimas). Dabartinis bibliografijos mokslas traktuojamas kaip reflektyvusis, mokslo tiriamasis bibliografijos skyrius, kurio uždavinys yra tirti mokslinės bibliografinės veiklos visumos teoriją, istoriją ir metodologiją.

Paskutiniajame monografijos paragrafe mokslo pavyzdžiu nagrinėjamas bibliografinių žinių vartojimas, kaip skaitytojo veiklos racionalizavimo procesas. Bibliografinių žinių vartojimo rezultatas yra naujų žinių atplūdimas. Mokslininkės požiūriu, bet kokia informacija apie skaitytojui nežinomą šaltinį yra pirminė. Bibliografinė informacija tampa naujų mokslinių žinių šaltiniu, mokslo „informacinio maitinimo“ šaltiniu. Ji yra objektyvus šaltinis žinių apie tam tikro mokslo raidos kryptis įvairiais jo raidos etapais, apie „baltas dėmes“, apie to mokslo ryšį su kitais mokslais. Ji objektyviai fiksuoja mokslo būklę specifine bibliografinė kalba. L. Astachova bibliografinę informaciją prilygina ilgalaikiai mokslo atminčiai, jo gynimo nuo praradimų ir užmaršties priemonei.

Nemažai komplimentų autorei tenka dėl jos darbo metodologijos - kaip organiška vienovė ji tiria bibliografą (subjektą), hermeneutinį universumą (objektą) ir bibliografinės žinias. L. Astachova išvelgia bibliografijos unikalumą tarp daugelio tipinių mokslinių reiškinių. Pirmą kartą bibliografijos teorinėje literatūroje taip giliai apibūdintas bibliografinis mąstymas, bibliografinė kalba, bibliografinė logika.

Naujoji bibliografijos koncepcija neabejotinai prisidės prie bibliografinės veiklos mokslinio statuso supratimo stiprinimo. Jos autorė tvirtai įsitikinusi, kad bibliografija - ne mokslo pagalbinė veiklos sritis, ne tarnaitė Pelenė, o lygiavertė mokslo dalyvė, savarankiškas humanitarinis mokslas, kurio tikslas yra palaikyti visuomenės homeostazę. Tai teikia vilties, kad bibliografija informatizavimo sąlygomis sustiprins savo statusą.

Koncepcijos oponentai priekaištavo jos autorei, kad ji rėmėsi viena filosofine mokslo tiriamąja mokslo ir žinių koncepcija. Tačiau tokia praktika yra plačiai paplitusi moksle. A. Sokolovas kritikavo sprendimą visas bibliografinės veiklos sukurtas bibliografinės konstrukcijas ir modelius priskirti prie mokslinių. Jis tai palaikė net mokslo

profanacija³⁹. Be abejo, ateitis parodys, kokie epistemologinės koncepcijos teiginiai koreguotini ir kurių verta atsakyti. Viena neabejotina - bibliografijos teorijoje pasirodė nauja, bibliografijos prestižą didinanti koncepcija, kuri žadina mokslinę mintį ir gali pasitarnauti vieningos bibliografijos teorijos sukūrimui.

Išvados. Bibliografijos koncepcijų apžvalga rodo, kokia gyvybinga mokslinė bibliografijos mintis. Jos praturtina bibliografijos mokslą naujais požiūriais, idėjomis, atskleidžia naujas, iki šiol neįžvelgtas bibliografijos puses, naujus tyrimo aspektus. Naujosios koncepcijos gerokai patikslina iki šiol vyravusios dokumentografinės koncepcijos teiginius, padeda įveikti jos ribotumus, labiau atsižvelgia į šiuolaikinę informacinę situaciją. Jos taip pat įgalina pertvarkyti bibliografijos dėstymą aukštesiose mokyklose.

Visų koncepcijų autoriai pripažįsta, kad bibliografija padeda įveikti informacijos barjerus. Ideodokumentografinės, kognitografinės ir epistemologinės koncepcijų autoriai įtikinamai parodė, kad sistema „dokumentas-vartotojas“ būtina koreguoti: ją papildyti elementais „autorius“, „leidėjas“, „informacijos tarpininkas“ ir kt. Jie įsitikinę, kad šiuolaikinėmis sąlygomis nebegalima apsiriboti vien tik dokumentinėmis komunikacijomis. Pirmąjį minėtos sistemos elementą siūloma keisti lankstesne „teksto“ sąvoka. L. Astachovos manymu, ji apima informacijos kvantą, idėją, faktą, prasmę ir t.t. Kardinaliausiai ši klausimą sprendžia ideodokumentografinė koncepcija, kurioje operuojama suverenaus informacijos objekto, ideografinės informacijos sąvokomis.

Klausimas apie pagrindinę bibliografijos mokslo kategoriją („bibliografinė informacija“ ar „bibliografinės žinios“) dirbtinai sureikšminamas. Be abejo, jų turinys skiriasi. Pirmoji sąvoka reiškia dalį [!] vartojamų [!] bibliografinių žinių. Ji labai paranki bibliografiją nagrinėjant informaciniu, komunikaciniu aspektu.

Daugiausia abejonių kelia pasiūlymas bibliografijos objektą išplėsti nedokumentiniais informacijos objektais. Bibliografijos mokslas dar nėra subrendęs aprėpti ideografinės informacijos rūšį. Tokie bandymai kol kas nesulaukia pritarimo. Tačiau ignoruoti šią idėją neteislinga ir neperspektyvu. Bibliografijos teorijos kurse minima idėją verta pateikti kaip diskusinę.

O. Koršunovo pagrindinių bibliografinės informacijos visuomeninių funkcijų triados įtikinamai paneigti jo oponentams nepavyko. Ji išlieka produktyvi atskleidžiant bibliografiją informaciniu aspektu.

Naujosios bibliografijos koncepcijos įgalina įtikinamiau atskleisti bibliografiją kaip metodą. Tačiau būtina išvengti šios idėjos absoliutizavimo (tai ideodokumentografinėje koncepcijoje ypač ryšku).

Bibliografijos teorijoje daug dėmesio iki šiol buvo skiriama bibliografijos rūšims. Istorija liudija, kad šio klausimo sprendimą paprastai iš esmės diktavo bibliografijos rezultatas (bibliografijos priemonės). Ne veltui

dauguma bibliografijos ir bibliografijos priemonių klasifikacijų buvo vos ne identiškos. V. Fokejevas savo koncepcijoje nors ir nepateikia bibliografijos apibrėžimo, iš esmės bibliografijos rūšis sutapatina su bibliografijos produkcijos rūšimis. Kardinaliai ši klausimą pasiūlė spręsti ideodokumentografinė koncepcija, kuri bibliografijos rūšį traktuoja kaip konkrečią bibliografinių reiškinių grupę, pakankamai aiškiai besiskiriančią pagal buvimo informacijos terpėje būdą, pagal savo morfologinius požymius. Šiandieninis bibliografijos mokslas nemažai dėmesio kreipia į afininę bibliografiją, afininę bibliografinę informaciją. Be abejo, ji turi rasti deramą vietą bendrojoje bibliografijos teorijoje ir jos kurse aukštojoje mokykloje.

Iki šiol bibliografijos mokslininkų buvo nepakankamai adekvačiai atskleistas bibliografavimo procesas. Naujosios koncepcijos sudaro realią galimybę šią spragą likviduoti. Gerokai pagilinta ir bibliografinio modeliavimo samprata. Bibliografavimas traktuojamas ne tik kaip kūrybinis darbas, bet ir kaip mokslinis empirinis pažinimas.

Naujosios koncepcijos bibliografijos teorijai pateikia vertingos medžiagos apie bibliografijos dėsningumus ir dėsnius. Iki šiol tai buvo silpniausia jos vieta. Bibliografijos mokslui būtina „atsiimti“ tuos dėsningumus, kuriuos savinasi mokslotyra, mokslometrija, bibliometrija ir t.t.

¹ Коршунов О.П. Проблемы общей теории библиографии. - Москва, 1975. - P. 51.

² Сляднева Н.А. Библиография в системе Универсума человеческой деятельности : опыт системно-деятельностного анализа. - Москва, 1993. - P. 33.

³ Астахова Л.В. Библиография как научный феномен. - Москва, 1997. - P. 58.

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat, p. 59.

⁶ Фоксеев В.А. Природа библиографического знания. - Москва, 1995. - P. 15-16.

⁷ Коршунов О.П. Проблемы ..., p. 128.

⁸ Фоксеев В.А. Природа ..., p. 29.

⁹ Ten pat, p. 4.

¹⁰ Швецова-Водка Г. Библиография и знание : грани взаимодействия // Библиография. - 1998, № 1, p. 47.

¹¹ Tas pat.

¹² Ten pat, p. 48.

¹³ Сляднева Н.А. Библиография ..., p. 170.

¹⁴ Tas pat.

¹⁵ Коршунов О.П. Основы общей теории библиографии. - Москва, 1978. - P. 32-33.

¹⁶ Сляднева Н.А. Библиография ..., p. 111.

¹⁷ Фоксеев В.А. Природа ..., p. 52.

¹⁸ Коршунов О.П. Проблемы ..., p. 112, 145.

¹⁹ Сляднева Н.А. Библиография ..., p. 65.

²⁰ Ten pat, p. 74.

Nors bibliografinė kalba iki šiol ir buvo skiriama nemažai dėmesio, tačiau ji bibliografijos teorijoje nušviesta toli gražu ne adekvačiai. Epistemologinė bibliografijos koncepcija įgalina šį klausimą pristatyti giliau ir visapusiškiau. Bibliografijos teorija turėtų taip pat „susigrąžinti“ šią gretimų mokslų eksploatuojamą jos problematiką, plačiau atspindėti bibliografinės logikos dalykus.

Naujosios koncepcijos padeda teisingiau traktuoti bibliografijos ryšius su kitomis žmogaus veiklos sferomis, adekvačiau suvokti bibliografijos sąsają su jomis klausimą. Jų autoriai vieningai pasipriešino dokumentografinėi koncepcijai dėl jos požiūrio į bibliografiją kaip, L. Astachovos žodžiais tariant, į pagalbinę veiklos sritį, tarnaitę Pelenę. Šiuo klausimu reikia rasti tinkamą pusiausvyrą.

Kiekvienos koncepcijos autoriai savo dėmesį sutelkia į vieną kurią nors bibliografijos pusę: procesinę, rezultatinę, produkcinę. Bendrojoje bibliografijos teorijoje ir jos kurse šiuos aspektus būtina kūrybiškai suderinti. Kognitografinė ir epistemologinė koncepcijos sudaro realią galimybę pagilinti ir praturtinti bibliografavimo ir jo rezultato sampratą (procesinę ir rezultatinę puses), ideodokumentografinė - bibliografijos, kaip metodo, sampratą ir pan.

²¹ Tas pat.

²² Ten pat, p. 63.

²³ Ten pat, p. 102-103.

²⁴ Ten pat, p. 5.

²⁵ Ten pat, p. 24.

²⁶ Koncepcija išdėstyta leidinyje: Сляднева Н.А. Библиография ...

²⁷ Фоксеев В.А. Природа ..., p. 29-30.

²⁸ Ten pat, p. 224.

²⁹ Ten pat, p. 225.

³⁰ Ten pat, p. 58.

³¹ Koncepcija sistemingai išdėstyta veikalė: Фоксеев В.А. Природа ...

³² Швецова-Водка Г. Библиография ..., p. 42.

³³ Астахова Л.В. Библиографическое знание как особый тип научного знания // Библиография. - 1997, № 5, p. 31.

³⁴ Швецова-Водка Г. Библиография ..., p. 52.

³⁵ Žr.: Янонис О.В. О теории библиографии // Современные проблемы библиографии и библиографоведения. - Москва, 1985. - P. 15-25.

³⁶ Швецова-Водка Г. Библиография ..., p. 48.

³⁷ Koncepcija sistemingai išdėstyta monografijoje (Астахова Л.В. Библиография...) ir disertacijos autoreferate (Астахова Л.В. Научные основания библиографической деятельности. - Москва, 1997. - 36 p.)

³⁸ Клапюк В.Т. Защита Л.В. Астаховой диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук // Научные и технические библиотеки. - 1998, № 7, p. 58.

³⁹ Ten pat, p. 59.

Summary

Comparative Analysis of Bibliographic Concepts

Osvaldas JANONIS

Article analyzes documentographic, ideodocumentographic, cognitographic and epistemological bibliographic concepts. Their review and analysis demonstrate the vitality of the scientific bibliographic concept. New concepts enrich the bibliography science with fresh standpoints, ideas, reveals the brand-new sides of bibliography, updated

research aspects. They specify the principles of the documentographic concept, which existed hitherto, enable to overcome its deficiencies, take greater consideration in the contemporary information situation. All four concepts comprise objective possibilities for creation of the general bibliographic theory.

UDK 002.2:31(474.5)
655.4/.5:31(474.5)

Valstybinės dokumentų statistikos raida pasaulyje ir jos tikslai šiuolaikinių poreikių kontekste

Angelė ŠARLAUSKIENĖ

Įsrūtis 18-15, 2300 Vilnius, el. paštas: ang@pub.osf.lt

Šiuo metu pasaulyje valstybiniu lygiu atliekama tik spausdintinės knyginės produkcijos (spaudinių arba leidinių) statistika. Keičiantis informacijos laikmenų rūšims bei jos perdavimo formoms, atsiranda poreikis turėti ne tik popierinių informacijos laikmenų statistinę apskaitą. Dar 1988 m. M.B. Line kėlė neknyginių laikmenų statistinės apskaitos būtinumą tarptautiniu mastu¹. 1997 m. E.T. O'Neill, apibendrinęs interneto priemonėmis prieinamų elektroninių dokumentų statistiką, pažymėjo, kad ji nėra pakankama, ir siūlė spręsti patikimesnės bei išsamesnės šių laikmenų statistinės informacijos problemą tarptautiniu lygiu².

Lietuvai pertvarkant šalies dokumentų informacijos struktūrą modernios technologijos sąlygomis, leidybos statistinės apskaitos klausimai neturėtų likti šių procesų nuošalyje. Tikslinga peržiūrėti spaudinių statistikos metodines ir metodologines nuostatas, įvertinti sukauptus šios veiklos rezultatus vietinių ir tarptautinių tokios informacijos poreikių kontekste, numatyti spausdintinių dokumentų statistinės apskaitos vystymo gaires, išsiaiškinti tradicinių ir netradicinių informacijos laikmenų statistikos lyginimo problemas bei tinkamai pasirengti pastarųjų kokybiniam ir kiekybiniam apibendrinimui.

Vietinis spaudinių statistikos duomenų rengimas ir skleidimas rėmėsi privačia iniciatyva. Tik vėliau suvokta šios srities svarba ir tarptautiniu lygiu. R. Cybulski nuomone, tai įvyko XIX a., kuomet suklestėjo leidyba, o jos produkto pagrindu rengiamos valstybinės bibliografijos priemonės galėjo būti naudojamos jos mastams vertinti. Jis pažymi, kad dažnai šios paskirties leidiniuose buvo skelbiami įvairūs spaudos statistikos duomenys. Prasidėjęs įvairių šalių valstybinės bibliografijos rengimas ir buvo pagrindinė prielaida tarptautinei leidybos statistikai atsirasti³. Kadangi išsamios spausdintinių dokumentų statistikos informacijos pagrindas yra bibliografiniai duomenys, tai šios apskaitos lygis priklauso nuo bibliografinės veiklos, kuri skiriasi įvairiose šalyse. Siekiant adekvačiai vertinti ir lyginti pasaulio valstybių leidybos mastus, reikėjo nustatyti bei apibrėžti statistinio stebėjimo objektą (tais pačiais požymiais pasižymintį vietnetų

visumą), jo atrankos kriterijus, tam tikros sudėties požymius, galinčius apibūdinti spausdintinius dokumentus.

Įvairių šalių spaudinių statistikos rinkimas ir jos norminimo darbai tarptautiniu mastu siekia šio amžiaus trečiojo dešimtmečio pabaigą. Tarptautinis standartizavimo ir Tarptautinis intelektualaus bendradarbiavimo institutai pirmieji ėmėsi knygų statistikos rinkimo iniciatyvos pasaulio mastu. Netrukus ir IFLA susidomėjo bibliografinė statistika. 1929 m. buvo įsteigtas IFLA sektorius, kuris analizavo valstybių knygų produkcijos statistiką ir teikdavo tarptautines jos standartizavimo rekomendacijas⁴.

Po Antrojo pasaulinio karo, 1946 m. įsteigus UNESCO, buvo atkuriami ir toliau plėtojami tarptautinės spaudinių statistikos standartizavimo darbai. Iš pradžių UNESCO laikėsi nuomonės, kad į knyginės produkcijos apskaitą turi patekti tik knygos (t.y. 49 ir daugiau puslapių apimties leidiniai), o brošiūros, nemokami, organizacijų ir institucijų leidiniai nebuvo rekomenduojami tokiai apskaitai⁵. 1955 m. IFLA 21-ojoje sesijoje buvo patikslintas knyginės statistikos objektas: vietoje „knyginė literatūra, išleista šalies leidyklų ir patekusi į rinką“ buvo rašoma: „knygos ir brošiūros, išleistos šalyje ir patekusios į rinką“⁶. Vėliau UNESCO pakeitė savo ankstesnes nuostatas ir rekomendavo praplėsti spaudinių statistinės apskaitos objektą: įtraukti knygas ir brošiūras, skirtas prekybos tinklui bei platinamas nemokamai, leidžiamas leidyklų ir leidybos organizacijų, bei oficialiuosius dokumentus, o į knyginės produkcijos statistiką neįtraukti spaudinių, publikuojamų reklamos tikslais, laikino pobūdžio leidinių; muzikos, vaizduojamojo meno kūrinius ir žemėlapius palikti atskirai apskaitai; apskaitomą knyginę produkciją skirstyti į dvi grupes - knygų ir brošiūrų, išskirti pirmuosius leidimus bei nurodyti vertimų originalų kalbas, duomenis pateikti pagal UDK skyrius⁷. UNESCO Generalinės konferencijos 12-ojoje sesijoje buvo nuspręsta 1964 m. kovo mėnesį sukviesti Tarptautinį ekspertų komitetą ir pavesti jam parengti galutinį spaudos statistikos standartizavimo projektą⁸.

1964 m. „Knygų ir periodikos produkcijos statistikos tarptautinio standartizavimo rekomendacijose“⁹, patvirtintose UNESCO Generalinėje 13-ojoje konferen-